

XÀTIVA EN ELS SEGLES XIV Y XV.
LA TRANSFORMACIÓ D'UNA CIUTAT

Permodols de la Capella de Calixte III de la Seu de Xàtiva. Museu de l'Almodí Xàtiva. Fotos F. Alcántara

*Mariano González Baldoví
Director del Museu de l'Almodí de Xàtiva, 1995*

L'escenari natural on se situa Xàtiva, és a dir, la falda nord de la serra del Castell, és envoltat d'est a oest per diversos pujols d'altitud descendent que acaben confonent-se amb les corbes de nivell d'aquella i de la serra de Vernissa. L'alteró anomenat del Bellveret és el que més ens interessa, no sols perquè abraça la zona central del nucli urbà, sinó també perquè el seu pendent en direcció septentrional és bastant accentuat.

El traçat de la conducció de la sèquia de la Vila, construïda en època islàmica a una cota lleugerament superior a la del carrer de la Corretgeria, va propiciar un desmunt i aterrassament d'aquest del pujol per edificar-hi la mesquita-aljama, i a més molts habitatges a l'àrea circumdant. Amb el temps, aquest embrió de la nova ciutat va anar creixent per agregació en totes direccions: cap a llevant i ponent, cap al pla, i muntanya amunt.

Quan Jaume I va entrar a Xàtiva en 1244, la medina estava formada per dos nuclis: el superior, en lenta recessió, intramurs del primer recinte i escampat des del Bellveret fins a les proximitats de sant Feliu, i l'inferior que acabem de citar, protegit per una altra tanca. Entre ambdós restava un espai buit de pronunciat pendent. Hi havia, a més, un raval que s'estenia fins a l'anomenada porta de la Xerea propera a l'actual parròquia dels Sant Joans, més dens i poblat com més a prop del recinte murat.

Malgrat que les notícies relatives als moments immediatament posteriors a la conquesta són encara força escasses, podem afirmar amb una certa seguretat que l'activitat mercantil - i amb ella les edificacions específiques- es desenvolupava en zones perifèriques: la dels musulmans, segons el privilegi de població de la moreria concedit el 1252, al costat de l'església de Sant Miquel existent al raval de les Barreres; la dels jueus, d'acord amb diversos seients del *Llibre del Repartiment*, a l'assoc i l'almodí per las rodalia de l'església i porta de Santa Tecla; i la dels cristians, des de la concessió reial de 22 de maig de 1258, pels voltants de les portes de Cocentaina i de València,¹ totes dues al barri del Mercat.

Hem de suposar que, per tractar-se d'una ciutat acabada de prendre, fronterera, amb una immigració inestable i una organització municipal rudimentària, devia estar mancada de recursos necessaris per emprendre la construcció d'edificacions públiques adequades, de manera que les autoritats degueren limitar-se a ocupar les preexistents i mantenir-les en la mesura de les seues possibilitats. Així, per exemple, tenim notícies que la casa de la cúria situada en una mesquita va ser reparada almenys el 1284 i el 1286,² però desconexim de moment que s'afavorissin actuacions que diverses en la localització dels punts neuràlgics de poder polític o d'activitat econòmica.

¹ ACA. Reg. 10, F. 78 v.

² "Mandamus vobis quatenus quod, de redditibus seu proventibus institutus, faciatis operari et cooperari domum Curie Xative". "Mandamus vobis quod illam domum quae assignata [...] pro tenenda Curia, faciatis operari, prout rex, pater noster, vobis mandavit per litteras suas". Agramunt, XI kalendas martii 1284. ACA. Reg. 46, f. 168; i València, XII kalendas octobri 1286. ACA. Reg. 67, F. 177, respectivament.

Restes arqueològiques d'edificacions medievals en el Bellveret. Xàtiva

LA PLANIFICACIÓ D'UNA CIUTAT DISTINTA

Fou al llarg del segle XIV quan es donaren les circumstàncies que propiciaren una intensa activitat constructiva orientada a organitzar la vida comunal. Circumstàncies com: la consolidació d'una emergent i poderosa classe burgesa; la configuració d'un règim municipal progressivament més complex i cuirassat de privilegis reials, i la traducció d'aquestos en una assumpció creixent de competències delegades pel monarca, tant en l'ordre jurídic com en el de la recaptació, que afavorien l'increment de la població gràcies a les exempcions fiscals. En aquest marc urbà d'intensa activitat mercantil, els comerciants, els ciutadans i la petita noblesa, entre la qual es comptava la família Borja, establiren sòlids lligams familiars fins a constituir una oligarquia que es s'apoderà del control del govern municipal, del monopoli de l'aigua de reg, i de les terres més productives.

No obstant a això, convé aclarir que la nostra visió d'aquella època és extraordinàriament reduïda i incompleta, a causa de la desaparició de la documentació medieval, de la qual únicament ens han arribat el *Llibre de l'elecció de jurats de 1405-1406* i el *Manual de Consells de 1378-1379*, casualment, un dels anys en què fou jurat Rodrigo de Borja, avi d'Alexandre VI.

Pont Sec a l'antic camí reial d'Alacant. Xàtiva

Cap al 1301, la progressiva complexitat de l'administració o la decrepitud de l'antiga seu comunal reparada diverses vegades, o ambdues causes alhora, aconsellaren traslladar la cúria al definitiu emplaçament del carrer de la Corretgeria.³ Ignorem si fou aquest el primer pas o la continuació d'un moviment iniciat amb anterioritat que s'encaminava a concentrar els centres polítics de decisió en un únic punt. Allò ben cert és que en el segle XIV s'assentaren en aquell mateix lloc, molt aviat anomenat plaça de les Corts i de vegades plaça Major,⁴ la mostassafia i la seu de la sots governació, la de la cort de la batlia i de la cort del justícia, en la qual residia també el govern municipal. Potser influí en l'elecció l'activa vida comercial d'aquesta via, o potser la recerca del contrapunt entre el poder civil creixent de la burgesia i la sempre poderosa autoritat eclesiàstica, que des del començament havia fixat la seu en l'antiga mesquita-aljama, molt propera al nou espai públic configurat.

Aquesta voluntat d'ordenació dels espais urbans, que feia que, alhora que s'incrementaven els ingressos del rei per mitjà de la racionalització dels usos, millorassen les

³ En aquesta data els jurats obtingueren permís per a traslladar de lloc la cúria. ACA, Gratiarum 3 de 1301 1 1303. Reg. 199-200, Foli 41.

⁴ "Com en lo present dia se fos sdevengut e enseguit en ora de miger, tercia, que quatre hòmens de peu, armats, venguesen a la plaça major de la dita ciutat, los quals se dehia que eren scuders del bando o partida de mossén Pere de Centelles, e aquells vehesen aquí a l'onrat en Johan Colmera, ciutadà de la dita ciutat, star e seure davant la porta de la Cort de la Governació de la dita ciutat, e acostant-se a aquell, lo volgueren matar ab les dagues, e aquell fogint lo ensultaren e el nafraren en la dita plaça". Arxiu Municipal de Xàtiva *Llibre d'eleccions de Jurats d'aquesta ciutat*. 1405-1406. Llibre 2. F. 65v.

condicions de vida dels habitants, és perceptible en els arguments esgrimits el 1326 davant de Jaume II per a que autoritzés el trasllat a les proximitats de l'almodí el pes real, fins aleshores situat al camí de Gandia i, per tant, allunyat d'aquelles portes del recinte per on entrava la major part de les mercaderies.⁵ La mateixa idea van reiterar un any més tard certs veïns als quals els va haver de produir molèsties el tràfec que generava la recent concentració dels dos serveis, pes i almodí.⁶

Desconeixem si el mercat setmanal concedit el segle anterior continuà fent-se en un lloc diferent del Antònia mercat diari, però, en tot cas, les instal·lacions fonamentals d'aquest últim, com les carnisseries i la peixateria, es col·locaren llavors -si no ho havien estat abans- a la plaça de les Cols situada a penes a cent metres de l'anterior. El seu correcte funcionament es garantia amb mesures coercitives, com les preses pels jurats el 1378 que prohibien escorxar bestiar en altres llocs que no fossen els porxes de les carnisseries⁷, o les dictades el 1405 per impedir que ningú entrés a les reixes de la peixateria sense el consentiment del mostassaf.⁸

Durant el tercer quart del segle XIV els jurats dotaren el municipi de presó comuna, distinta de la presó d'estat del castell reial, per la qual cosa van adquirir diverses cases, probablement contigües a les de la Cort del Justícia.⁹ També per aquesta època, en l'exercici de les seues competències, milloraren els camins amb la construcció de ponts, com el Pont Sec al camí d'Alacant, i sobretot el del riu Albaida, tasca per a la qual els particulars oferiren aportacions econòmiques si es duia a terme al lloc que afavorís els seus interessos. Tanmateix, això, i s'explicita amb nitidesa la voluntat del consell de la ciutat de servir a la república posant l'interès general per sobre del particular, els consellers proposants conclogueren la seua exposició pregant que "el dit pont es fes en el dit loch o en aquell que fos mils i pus profitós a profit de la dita ciutat".¹⁰

⁵ "*Duxerint supplicandum ut pensum nostrum dicte ville, qui in loco remoto ordinatus et positus est, dignaremus in alio loco magis idoneo comuni et opportuno dicte ville facere commutari, cum nedum predictae ville et habitatoribus eius utilitas etiam iuribus nostris dicti pensi augmentatio*". ACA Gratiarum 1325-1327. Reg. 228-229, F. 287.

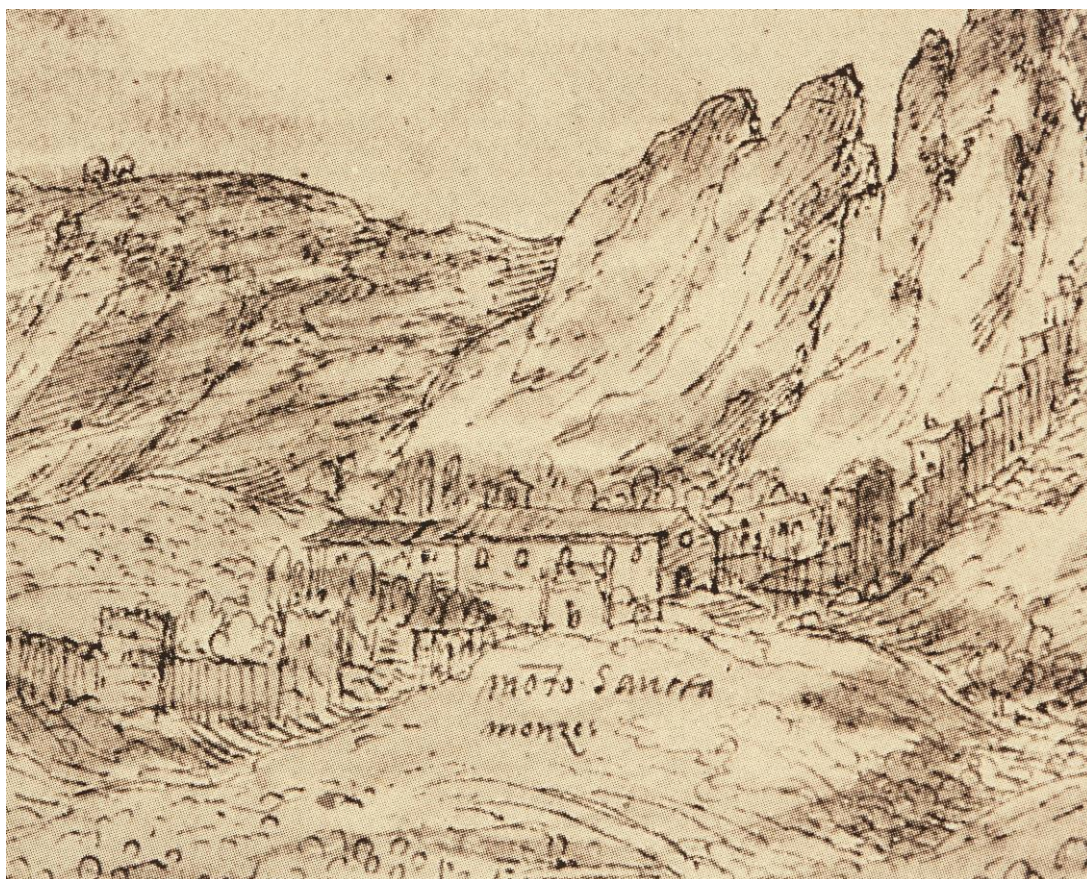
⁶ "*Atendentes questionem [...] supra eo quod a dictis nonnullis hominibus dicte ville postulabantur a nobis ut pro bono publico et melioramento dicti loci Xative et etiam redditum et iurium nostrorum, ordinare et mandare vellimus ut almutinum et pensum que exercetur et tenetur nunc in dicta parrochia Sancte Teclae in ipsa villa, mutantur in loco alio dicte ville, idoneo et decenti [...]*". ACA. Gratiarum 10 Infant Alfons, lloctinent de Jaume II, 2 de 1326 y 1327. Reg. 393, F. 113.

⁷ "Item, que nengun carnicer no gos degollar e quarterar ni scorxar nengunes carns en llur obradors ne en altres lochs apartats, sino en los porxes de les carniceries de la dita ciutat [...]". Arxiu Municipal de Xàtiva. *Manual de Consells*. 1378. Ff. 31 i següents.

⁸ Arxiu Municipal de Xàtiva. *Llibre de la elecció de jurats*. 1405. F. 11v.

⁹ Arxiu Municipal de Xàtiva. *Manual de Consells*. 1378. F. 4.

¹⁰ Arxiu Municipal de Xàtiva. *Manual de Consells*. 1378. F. 6v.

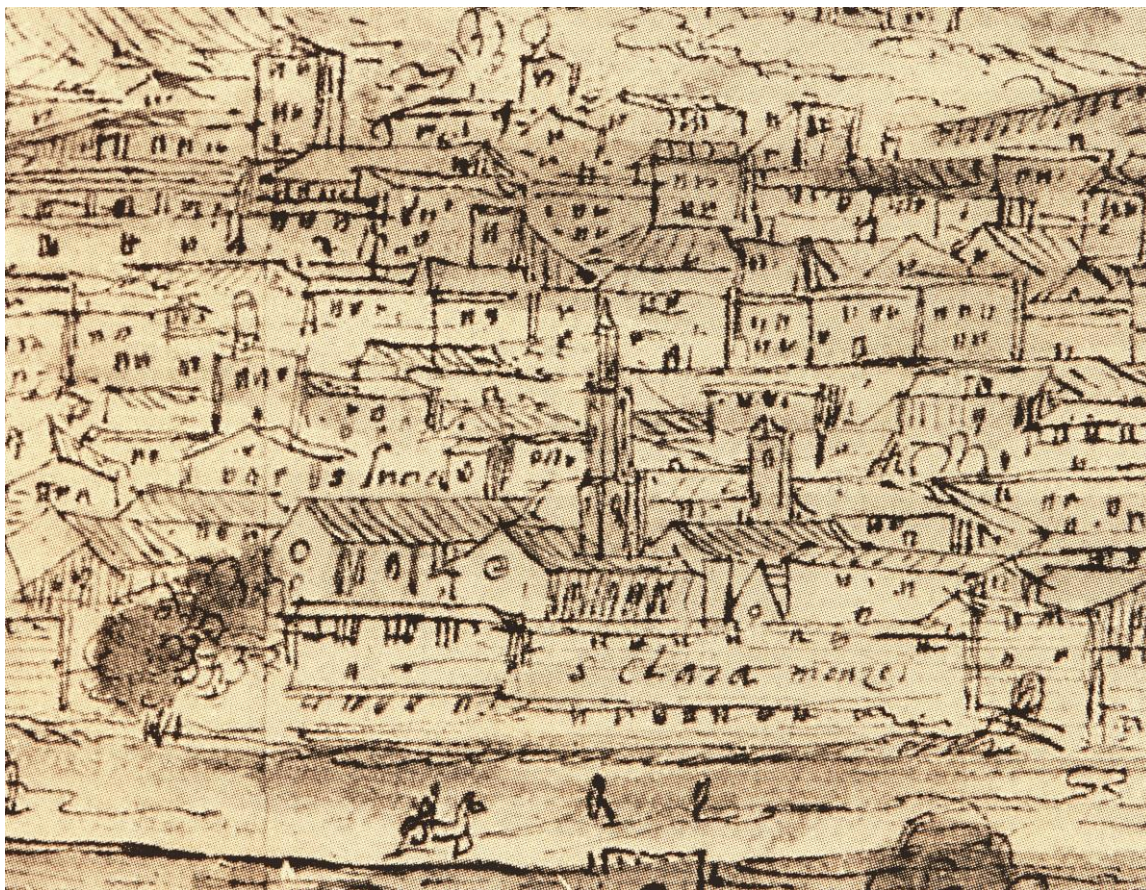
Antonie van den Wyngaerde, 1563. Monestir de Montsant. Österreichische Nationalbibliothek. Viena

Si els aspectes relatius a la defensa militar, a l'administració de la hisenda reial i de la justícia, eren proveïts i controlats pel rei, els referents a l'aprovisionament, comerç, vies de comunicació, ordre interior i policia, eren exercits pel govern municipal. Molt sovint, els jurats havien d'intervenir a fi d'evitar litigis entre propietaris u de garantir la seguretat pública, aplicant aquelles normes urbanístiques recollides en els Furs i en les disposicions emanades del Consell, quant a altures de les edificacions, mitgeres, volades, etc. Igualment, es preocupaven de la pavimentació dels carrers, no sols per motius d'ornat, sinó, d'una manera especial, per facilitar-hi el trànsit dels vianants i les mercaderies.¹¹

En la configuració del parcel·lari i en l'entramat de les vies urbanes, jugaren un paper decisiu les ordes religioses.¹² Les empremtes dels imposants conjunts monàstics són

¹¹ En 1448, el mercer Pere March pagà al batle un cens de sis sous per l'obrador que tenia al carrer Llosat. Arxiu del Regne de València. *Mestre Racional. Batlia de Xàtiva*. núm. 3033, F 6.

¹² Diago afirma que, després de la guerra amb Castella, la ciutat donà un lloc als franciscans a la plaça de Montcada per a construir-hi el nou convent, destruït durant el conflicte (DIAGO, Francisco, *Apuntamientos recogidos por el P. Fr. Francisco Diago, O.P., para continuar los Anales del Reyno de Valencia*. València, 1936- 1942. D'altra banda, en 1378, amb motiu de la petició d'ajuda als jurats que feren els dominicans perquè s'havia caigut un arc de l'església, aleshores en construcció, aquells consultaren als juristes de la ciutat la procedència o no de concedir-los la subvenció. Doncs bé, la resposta unànime fou que "donar a la obra de la dita ecclésia no era vist en alcuna matèria contra capítols per lo Consell de la dita ciutat feyts e ordenats. E açò, per tal com ecclésies e monestirs eren de la dita ciutat, e en cars que aquelles se destruïssen per foch o per altra tempestat, aquelles, de justat, deuen e són tengudes

Anthony van den Wyngaerde. Monestir de Santa Clara. Xàtiva

encara perceptibles malgrat les destruccions i els trasllats posteriors. Cap a 1330 hi havia ja a Xàtiva sis convents, situats, pel que sabem, extramurs o en la zona periurbana: el mercedari, al carrer dels Hostals contigu al mercat dels musulmans; el dominicà a l'escarpat terreny que hi havia entre els nuclis alt i baix de la ciutat; el franciscà i el de clarisses a les hortes de la zona nord; el de monges del Cister, a l'antiga casa reial de l'Algema de la ciutadella, i finalment, el trinitari, l'emplaçament original del qual no coneixem amb certesa.

Configurada la ciutat, un esdeveniment bèl·lic, la guerra amb Castella, trastornà la seua natural evolució, perquè per a organitzar la defensa fou necessari enderrocar els convents de Sant Francesc i de Santa Clara, i també el de la Mercè i part del barri circumdant al mateix, per causa de l'excessiva proximitat als murs. Igualment, calgué alçar-se una nova muralla que ampliava el recinte interior, per tal d'allunyar les cases del foc de l'artilleria. Les conseqüències urbanístiques foren considerables: la franja de contacte entre la ciutat murada i el raval de les Barreres restà profundament alterada, i la zona nord va guanyar un espai intramurs, aprofitat per construir-hi els nous convents dels franciscans, les clarisses i els trinitaris, a més d'edificis residencials que van ocupar parcel·les de superfície

de tornar reffer e adobar la ciutat." Arxiu Municipal de Xàtiva. *Manual de Consells de 1378*. Consell de 23 de agost, Ff. 10-10v.

molt superior a la de la resta d'habitatges. L'ampliació del mur permeté també crear algunes places, com la de la Trinitat, que probablement és de la segona meitat del segle XIV perquè la font gòtica de planta octogonal requereix un espai de superior amplitud al d'un simple carrer, i la de Sant Francesc, conformada per sempre quan es construí l'espai conventual.

És possible que, a més, l'impuls urbanístic falda avall que representà aquest eixample, afavorís la despoblació del recinte alt, ja que els materials arqueològics apareguts a les excavacions d'aquell sector donen una cronologia que s'interromp a les primeries del segle XV.

Paral·lelament als canvis experimentats per motius estratègics, la ciutat anava variant de manera gradual per acomodar-se a les exigències i els costums dels nous pobladors. Diverses places de la ciutat disposades lateralment respecte a la via principal que les travessa, semblen tenir el seu origen en la supressió de pomes quadrades que van poder correspondre a antigues mandonguilles islàmiques. Tanmateix, no totes les places d'aquestes característiques es configuraren de forma sincrònica. Així, mentre que l'edificació que ocupava l'espai central de la plaça de Sant Pere es distingeix amb nitidesa en el dibuix realitzat per Wyngaerde el 1563, l'actual plaça d'Alexandre VI ja existia a la primera meitat del segle XIV, perquè quan nasqué el futur pontífex, encara era coneguda amb el vell nom de plaça d'En Rodrigo de Borja, avi seu, que fou justícia i diverses vegades jurat.¹³

Potser del segle XV és una de les places de formació més confusa, la de Santa Tecla, que va poder sorgir arran de l'expulsió dels jueus, i de les subsegüents confiscació i demolició de l'assoc i obradors situats a les proximitats del temple. Malgrat això, la seua disposició diagonal respecte de l'eix viari, Porta de Santa Tecla-carrer de la Corretgeria, suggereix una alteració més profunda de la trama urbana, l'alineació anterior de la qual no podem intuir. El fet és que les empremtes de la jueria, que estava situada vora el mur de ponent i pròxima a l'església esmentada, es desdibuixaren, però restaren fossilitzades en la toponímia fins a mitjans del segle XVIII.¹⁴ La seua delimitació, estudiada en aquest mateix catàleg per José Hinojosa. És de moment bastant problemàtica.

Durant aquesta centúria es difongué la moda de les corregudes de bous, les danses i els espectacles a l'aire lliure, cosa que alguns autors consideren com a causa de l'obertura de

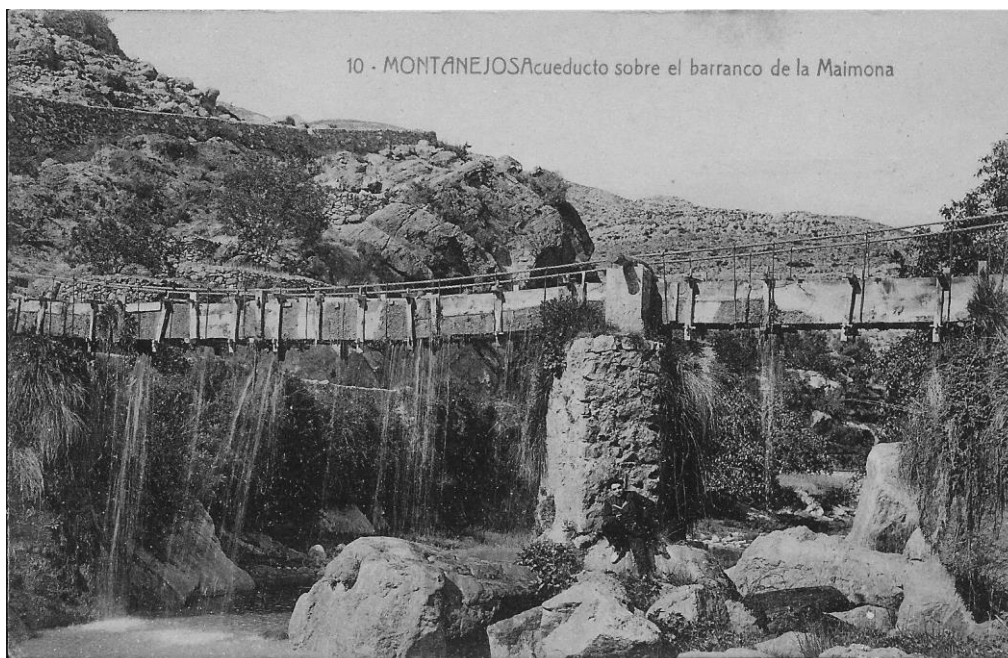
¹³ “Ítem, en Martí Albert, sobre la carnereria que té a la plaça de En Rodrigo de Borja, XVII sous”. Arxiu del Regne de València. *Mestre Racional. Llibre de la Batllia de Xàtiva de 1448*. núm. 3033.

¹⁴ La plaça dels Jueus, que s'estenia des de la Porta de Santa Tecla fins a les primeres cases del raval de les Barreres, apareix reiteradament en els censals citada com la “*platea vulgo dicta* dels Jueus” o “*platea nominata* dels Jueus”. En construir-se-hi la caserna de cavalleria, el topònim, fou substituït a poc a poc, fins perdre's: “*Haviéndose hecho también presente un memorial de Félix Infante, vecino de esta ciudad, en que dice habersele dado verbal encargo para facilitar que los vecinos de la plaza del Quartel, antes llamada de los Judíos, barrio de las Barreras, contribuyesen al pago de reponer en dicha plaza la fuente pública que antes había en ella [...]*”. Arxiu Municipal de Xàtiva. *Libro de Actas Capitulares de 1777*. Sessió del capítol del 30 de juliol. F. 121v.

grans espais públics. La plaça de la Seu s'ajusta a aquesta concepció i usos i, sens dubte, és el resultat de la voluntat de dotar la ciutat d'un espai idoni per a aquestes celebracions. Potser el motor que va iniciar la formació d'un espai simbòlic va ser l'erecció en col·legiata, en 1413, de l'església de Santa Maria, ja que quasi immediatament Pere Huguet finançà la construcció de la porta principal del temple i, uns anys més tard, en 1431, la d'un porxe sobre aquesta.¹⁵ Tot i això, creiem que la formació de la plaça de la Seu va ser lenta perquè, malgrat que les obres de l'hospital s'iniciaren al segle XV, el seu accés es mantingué al carrer de la Corretgeria, i sols després de projectar-se l'edifici renaixentista que avui dia coneixem, es concedí major importància a la plaça, i es va fer que hi recaigués la façana principal.

EL CANAL DE L'AIGUA SANTA I LA SEVA INFLUÈNCIA AL MEDI URBÀ.

Tanmateix, l'obra de major transcendència duta a terme en aquest segle fou la construcció el 1422 d'un nou canal, el d'Aigua Santa, per a millorar l'aprovisionament de la població i el reg dels camps. La causa indirecta que s'hagués d'emprendre l'obra va ser la riuada esdevinguda el 1400 que destruï el canal d'Aigua de Bellús, dels dos existents fins aleshores, el que arribava a cota més baixa. Davant la pèrdua de servei tan necessari, les autoritats reaccionaren immediatament, de manera que, en poc de temps, la ciutat disposà d'una altra conducció feta de cadufs de ceràmica i aqüeductes de fàbrica, molt més segura que l'antiga, la qual discorria a cel obert i per aqüeductes de fusta.

El canal d'aigua de Bellús, abans de fer-se el nou cap l'any 1400, era de fusta, potser molt semblant al que hi havia en Monanejos

¹⁵ "Vull e man que los dits meus marmessors, segons ells coneixeran que sia fahedor, facen fer de mos béns hun porche damunt lo portal nou que jo he fet fer en la dita església de la Verge Maria". Arxiu de la Seu de Xàtiva. Testament de Pere Huguet, prevere, 1431, 9 d'agost. Caixa de domentació medieval, s/s. Aquest porche, la funció del qual era la de resguardar el capítol quan el protocol exigia que acudira a la porta de l'església per a rebre algun personatge, és el que la documentació posterior anomena "llogeta".

Castells Major i Meor de Xàtiva. Detall del retaule de Sant Pere i Sant Pau. Església de Sant Pere, Xàtiva

Enteixinat de l'església de Sant Pere. Xàtiva

Al poc de temps de concloure's, i potser per l'arribada d'un major degut a la disminució de les pèrdues, sorgiren disputes entre els titulars de drets d'aigua de reg de la sèquia i els de la sèquia de la Vila, la més antiga de Xàtiva, que entrava a la ciutat a una cota superior. Els plets assoliren tal envergadura que va haver d'intervenir l'autoritat reial. El 1422, la reina Maria va tancar la qüestió mitjançant una concòrdia, una de les condicions de la qual era la de construir un canal nou, aquest de la sèquia Santa, alternatiu a la citada sèquia de la Vila, que va ser desviada.¹⁶

La nova i costosa obra d'enginyeria tenia l'avantatge que ultrapassava en més de vuit metres la cota de la que substituïa, cosa que tingué unes conseqüències econòmiques i urbanístiques incalculables. Així, a més d'incrementar la superfície irrigada al llarg del trajecte de quasi sis quilòmetres des del naixement, poblà d'hortos periurbans tota la franja sud del raval de les Barreres, modificà els conreus i el paisatge, i elevà el valor de la terra, que va passar a les mans de l'oligarquia.

Els efectes urbanístics van ser més lents, encara que, a la llarga, de major rellevància. Tant als ravals com intramurs, l'existència del canal d'aigua establí les

¹⁶ Vegeu el nostre article, "La influència de l'aigua en la formació de la Xàtiva musulmana" en *Papers de la Costera*, 6. Xàtiva, 1989. Pp. 133-139.

condicions perquè les cases enfilaren amunt. A poc a poc es formaren el carrer Blanc, el dels Caputxins, el convent dels quals es va construir pràcticament sobre els cadufs; així, també es va despertar a principis del segle XVII entre els agustins la imperiosa necessitat d'apropar el seu convent al canal, ja que fins aleshores vivien a la muntanya i es proveïen d'aigua per mitjà d'aljubs. Per bastir el complex conventual enderrocaren setze cases i l'església dels notaris, van fer desaparèixer dos carrers i van anivellar el terreny obrint una gran pedrera d'on extreien la pedra necessària per a l'obra. Amb això, repetien l'actuació que tres segles abans havien hagut d'efectuar els seus veïns els dominicans. Com a conseqüència, es va potenciar el recorregut entre la col·legiata i la porta de Sant Jordi, i es consolidaren els carrers de Santo Domingo i de Sant Agustí, i, més tard, el de les Santes.

Encara tenia la ciutat un deute pendent amb ella mateixa, la consecució de la seu comunal adequada al rang de la població, de manera que, el 1450, va comprar a la Corretgeria set cases contigües i va aixecar un edifici de dues plantes, torre lateral i porta dovellada de mig punt, tot això de carreus. La noblesa de les seues línies i dels seus materials va satisfer les exigències dels contemporanis, que la descriuen amb orgull com "una bella casa que s'apel·la Casa de la Ciutat".¹⁷

LA MORERIA

Pel que fa a la moreria, el canal de Santa no degué produir-hi efectes sensibles, perquè el dret de reg va ser monopolitzat per l'oligarquia cristiana, i perquè el cementeri, el terreny del qual no podia conrear-se, ocupava quasi total la zona superior del raval. Així doncs, es va mantenir més estàtica des del punt de vista urbà. El seu funcionament administratiu era autònom respecte a la ciutat i estava a càrrec d'un alcaid, un cadí, un salmedina i de quatre jurats. Al llarg del segle XV, les quantitats percebudes pel rei en concepte de censos, per les indústries i els obradors de la moreria experimentaren una minva contínua, però el nombre d'immobles subjectes a regalia, com també l'activitat que s'hi desenvolupava, romangué inalterada.

L'any 1400, el raval mudèjar tenia dos forns, anomenats major i menor, una almàssera de cera, dita de vegades "los edificis", un bany, una blanqueria contigua a aquest, una mesquita, un alfòndec, el pes reial, tintoreria, saboneria i diversos obradors d'albarders. Els comptes de la batlia de Xàtiva de 1460 citen també l'impost del *marxam* del paper, cosa que indica la supervivència dels antics molins islàmics o de petites instal·lacions familiars dedicades a fabricar-ne.

Amb tot, comparativament, l'activitat econòmica més destacada era la terrissera, d'una manera especial la fabricació de cànters, perquè, mentre que els ingressos de

¹⁷ Arxiu del Regne de Valencia. Mestre Racional, *Llibre de Batlia de Xàtiva de 1450*, n° 3035, i Mestre Racional, *Capbreu de Censals de 1476*, n° 10.228.

l'alfòndec el 1460 representaren per al tresor reial mil sous, i els dels dos forns de pa, mil sis-cents quaranta, en 1476 les terrisseries pagaren mil dos-cents-huitanta sous, sis diners.¹⁸

Marca d'aigua amb l'escut de Xàtiva. El "marxam del paper" pel que cobrava el rei

En aquella època, formaven la moreria l'actual carrer de Sant Roc, on hi havia l'almàssera, la plaça en què desemboca a ponent i potser alguns edificis construïts als carrerons ascendents i descendents que travessaven aqueixa via. A l'exterior de la modesta tàpia hi havia el bany, la blanqueria, i d'altres edificacions que configuraven un carrer extramurs, anomenat en alguns capbreus carrer de l'Escudelleria, cosa que sembla indicar l'existència de producció de pisa esmaltada, distinta de la que eixia de les terrisseries en les què es fabricaven cànters. Des de la porta en direcció oest i falda amunt, s'estenia una dilatada necròpoli que ocupava més superfície que el poblat. Per la part nord, el raval conclòia just en la part de darrere dels habitatges parells de l'esmentat carrer l'Escudelleria de Sant Roc. Les tàpies dels corrals i les seues façanes quasi cegues constituïrien un protector mur continu, similar al que encara hui existeix en la propera alqueria de Berfull.

Contra el que es puga creure, el carrer de l'Argenteria, i situat immediatament a sota, estava habitat per cristians. A mitjans segle XV funcionaven un molí fariner i un altre d'arrosser; una part significativa dels veïns eren argenters d'ofici i, encara que alguns jueus, com Maymó Aben Suleyman, hi posseïen diverses cases del carrer, no es té constància que en foren veïns.¹⁹

¹⁸ Arxiu del Regne de València. Mestre Racional. Llibres de la Batlía de Xàtiva, núms. 3014 i 3050.

¹⁹ Arxiu del Regne de València. Mestre Racional. Capbreu de censals de 1468, núm, 10228. I Llibre de la Batlía de Xàtiva de 1450, núm, 3035.